

Perhe maailmalla -projektin toimenpidesuosituks

Nämä toimenpidesuosituks perustuvat kokemuksiin ja tuloksiin Perhe maailmalla -projektista (2019-2021). Projektin aikana kehitettiin erilaisia tukimuotoja ulkomailla tilapäisesti asuville suomalaisille perheille. Projektia rahoitti Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (STEA) ja sitä koordinoivat Kvs-säätiö ja Suomi-Seura ry. Toimenpidesuosituksia työstettäessä on huomioitu myös Perhe maailmalla -projektia edeltänyt tarvekartoitus, projektisisällöistä saadut toiveet ja palautteet sekä keväällä 2021 järjestetty ulkosuomalaisien perheiden kuulemistilaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS 1: Ulkosuomalaisvanhemmille on tarjottava monityyppistä tukea lapsen äidinkielen ja kulttuurin ylläpitämisessä

Ulkosuomalaisia vanhempia askarruttaa usein lapsen äidinkielen ylläpito. Äidinkieli on merkittävä osa lapsen identiteettiä. Se on tunteiden ilmaisun kieli, joka sitoo perheeseen ja sukulaisiin. Äidinkielen osaaminen helpottaa paluunmuuttoa sekä jatko-opintoja Suomessa ja tukee muiden kielten oppimista. Lapsen oikeus äidinkieleen on myös todettu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (artikla 30). Äidinkielen lisäksi ulkosuomalaisia vanhempia mietityttää myös se, miten ylläpitää siteitä lapsen tai vanhemman synnyinkulttuuriin.

PROJEKTIN HAVAINTOJA JA RATKAISUJA

Perhe maailmalla -projektissa havaittiin, että vanhemmat kaipaavat tietoa lasten äidinkielen ylläpitämisen merkityksestä sekä kaksikielisten/monikielisten lasten kielen kehityksestä. Vanhemmat toivoivat saavansa myös käytännön neuvoja konkreettisista keinoista (esimerkiksi oppimisen lähi- ja etäpalvelut, työkalut äidinkielen aktivoimiseksi ja ylläpitämiseksi). Lisäksi tarvitaan ymmärrystä synnyinmaassa olevien sosiaalisten suhteiden merkityksestä kulttuuri-identiteetin ylläpitämisessä.

Ulkomailla asuvien lasten äidinkielen ja suomalaisen kulttuuri-identiteetin ylläpitämiseen ja kehittämiseen on jo olemassa palveluita. Etäkoulu Kulkuri ja Nomadskolan tarjoavat kaikkialla maailmassa saavutettavaa verkko-opetusta ulkomailla asuville, suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuville lapsille. Kulkurissa voi tarvittaessa opiskella myös koko perusopetuksen oppimäärän suomen kielellä. Lisäksi maailmalla toimii yli sata Suomi-koulua, jotka tarjoavat täydentävää opetusta suomen kielessä ja kulttuurissa. Perhe maailmalla -projektin kuluessa kävi ilmi, että vanhemmat eivät tiedä jo olemassa olevista palveluista. Tällä hetkellä tietoa niistä on kerättyä Perhe maailmalla -sivustolla. Tietoa olemassa olevista palveluista pitäisi tarjota keskitetysti verkkopalvelussa myös jatkossa.

Perhe maailmalla -projektissa on tuotettu vanhempien toivomaa ja tarvitsemaa tietoa eri muodoissa (mm. blogiartikkelit, podcast, verkkokeskustelut ja webinaarit). Positiivista palautetta on tullut erityisesti tilaisuuksista, jotka ovat tarjonneet ulkosuomalaisvanhemmille sekä asiantuntijatietoa että mahdollisuuden kohdata samantyyppisessä elämäntilanteessa olevia. Vanhempien ahdistuksen ja syyllisyyden tunteita ovat helpottaneet vastaukset itseä mietityttäviin kysymyksiin, luotettava tieto sekä omien tuntemuksiensa jakaminen toisten samassa tilanteessa olevien kanssa. Tällaisia tilaisuuksia pitäisi järjestää jatkossakin. Ulkosuomalaislasten äidinkielen ja kulttuurin tukemiseksi tulisi eri toimijoiden luoda pysyviä rakenteita.

TOIMENPIDESUOSITUS 2: Ulkosuomalaisperheiden ja paluumuuttajaperheiden tukemiseksi on kehitettävä eri toimijoiden yhteistyötä.

Ulkomailla muutto ja paluumuutto ovat stressitekijä koko perheelle. Muutto voi olla myönteinen ja odotettu tai se voi tapahtua pakon edessä. Olosuhteista riippumatta uudessa elämäntilanteessa tarvitaan tukea. Ristiriitaiset tunteet voivat yllättää ja aiheuttaa syyllisyyttä sekä huononmuuden tunteita. Perheenjäsenten sopeutuminen saattaa olla erilaista ja eritahtista. Lapsiperheissä vanhemmat tasapainottelevat oman sopeutumisensa ja lasten sopeutumisen tukemisen kanssa.

PROJEKTIN HAVAINTOJA JA RATKAISUJA

Perhe maailmalla -projektin havaintojen perusteella lähtö- ja paluumuutossa sekä ulkomailla asuessa on tarvetta monentyyppiselle psyykkisen hyvinvoinnin tuelle: lähi- ja etäpalveluille sekä verkossa julkaistaville tietopaketeille. Erityisesti paluumuuttoon liittyvän tuen puute nousi Perhe maailmalla -projektin havainnoissa erääksi keskeiseksi epäkohdaksi.

Kaikkia osapuolia hyödyttävien palveluiden ja tietopakettien kehittämiseksi ja toteuttamiseksi projekti suosittaa eri toimijoiden (esim. TE-toimistot, rekrytointipalvelut, konsulaatit, lähetystöt) laajaa yhteistyötä. Näin voitaisiin esimerkiksi parantaa paluumuuttajien työnsaantimahdollisuuksia ja auttaa työnantajia hyödyntämään paremmin paluumuuttajien ulkomaankokemusta. Kouluille voitaisiin tuottaa tietoa paluumuuttajalasten vastaanottamisesta, huomioimisesta ja heidän mahdollisista haasteistaan.

Nuorten paluumuuton esteitä voitaisiin poistaa esimerkiksi jatko-opintovaiheesta standardoimalla kielitaitotodistuksien vaatimukset ja helpottamalla pääsykokeisiin osallistumista ulkomailla (asuinmaassa). Paluumuuton kannalta olennainen tekijä on lasten äidinkielen taitojen ylläpitäminen. Äidinkielen ja äidinkielellä opiskelu ulkomailla asuessa jättää oven raolleen suomalaiseen kouluun ja jatko-opintoihin Suomessa. Tietoa ulkosuomalaisten äidinkielen opiskelumahdollisuuksista ja kielitaidon merkityksestä jatko-opintojen kannalta tulisi lisätä.

TOIMENPIDESUOSITUS 3: Ulkosuomalaisperheille ja paluumuuttajaperheille on järjestettävä verkostoitumismahdollisuuksia ja vertaistukea.

Ulkosuomalaisten heterogeenistä ryhmää yhdistävät vahva ulkosuomalaisidentiteetti ja samantyyppiset kokemukset: Suurella osalla on jossain vaiheessa ulkomailla asumiseen, sopeutumiseen tai paluumuuttoon liittyviä ristiriitaisia tunteita sekä tunteiden validointia.

PROJEKTIN HAVAINTOJA JA RATKAISUJA

Monelle projektin kohderyhmään kuuluvista on tärkeää kokemus siitä, että ei ole ristiriitaisten tuntemustensa kanssa yksin. Verkostoituminen samantyyppisessä tilanteessa olevien tai sellaisen kokeneiden kanssa sekä muut positiiviset kontaktit voivat edistää sopeutumista lähtö- ja paluumuutossa sekä ulkomailla asuessa. Myös lapsille ja nuorille olisi tärkeää tarjota verkostoja ja kohtaamisia (esimerkiksi leirit, lähi- tai verkkoryhmät) sekä tietoa olemassa olevista kohtaamismahdollisuuksista (esimerkiksi Etäkoulu Kulkuri ja Suomi-koulut).

Perhe maailmalla -projektissa havaittiin, että kohtaamiset ja verkostoituminen sekä vertaistuki ovat erittäin tärkeitä ulkomailla asuville suomalaisille perheille. Vertaistuki helpottaa yksinäisyyden tunteita sekä vaikeiden tunteiden sanoittamista. Projektin havaintojen perusteella ulkosuomalaisille pitäisi tarjota

kohtaamisia ja verkostoitumismahdollisuuksia eri muodoissa (lähi- ja etätapaamisia, keskustelutilaisuuksia, verkkotapahtumia) sekä tukea ajasta ja paikasta riippumatta (esimerkiksi webinaaritallenteet, podcast, some-ryhmät). Kohderyhmän toiveissa nousi esiin loma-aikana järjestettävät ulkosuomalaisten puistotreffit/perhetreffit, joissa olisi myös ammattilaisia paikalla keskustelemassa.

TOIMENPIDESUOSITUS 4: Ulkosuomalaisperheiden ja paluumuuttajaperheiden on saatava luotettava tieto yhden luukun periaatteella.

Tietoa ulkosuomalaisille tuotetaan runsaasti, mutta se on hajallaan. Luotettava tieto ei tavoita kohderyhmää, joka on keskimääräistä enemmän verkon varassa. Moni ei tiedä, mistä löytäisi ajantasaista ja luotettavaa tietoa vaikkapa paluumuuttajalle tarjolla olevista palveluista. Pahimmillaan ilmiö näkyy esimerkiksi ulkosuomalaisten someryhmissä, joissa tärkeitä viranomaisasioita koskeviin kysymyksiin vastataan mielipiteillä.

PROJEKTIN HAVAINTOJA JA RATKAISUJA

Viranomaistietoa tarvitsevan ei pitäisi joutua käyttämään kohtuuttomasti aikaa sen etsimiseen tai eri lähteiden luotettavuuden vertailemiseen. Viranomaisviestinnän tulisi olla systemaattista, keskitettyä ja proaktiivista.

Olisi tärkeää, että tieto lähtö- tai paluumuuttoa suunnitteleville tai ulkomailla asuville suomalaisille suunnatuista palveluista löytyisi mahdollisimman keskitetysti – ns. yhden luukun periaatteella. Luotettavan tiedon löytymistä helpottaisi verkkopalvelu, jonne olisi koottuna keskeistä ja tärkeää tietoa ulkosuomalaisille. Verkkopalveluun voisi liittyä myös asiakaspalvelua (esimerkiksi chat, someryhmä ja/tai puhelinpäivystys).